

Németh Zsolt:

A magyar diplomáciatörténet Martonyi-korszaka

Amikor Martonyi János születésnapján összegyűlünk, akkor nemcsak egy általunk tisztelt és közülünk sokak által barátjuknak tartott embert ünneplünk, hanem azt is, hogy volt a magyar külpolitikának egy olyan korszaka, amelyik az ő nevéhez kötődött: mondhatni, a Martonyi korszak.

Amikor János 70 éves születésnapja alkalmából gyűltünk össze, akkor éppen lezárult ez a korszak. Még korai volt kiértékelni és meghatározni a helyét a magyar történelemben. Mára azonban nemcsak 80-ra váltott a hetven, hanem immár tízéves távolságba is kerültünk a Martonyi-korszaktól.

Amikor tíz év múlva reményeink szerint a 90. születésnapot ünnepelni gyűlünk össze, akkor majd 20 év távlatából – még nagyobb perspektívából, még bölcsebben – tekinthetünk majd vissza erre a korszakra, azonban ez nem ok arra, hogy most ne használjuk ki immár tízéves perspektívánkat, és ne foglaljuk össze, hogy mit nyert Magyarország és a magyar nemzet a Martonyi-korszakban.

Vagyis a „Martonyi-korszakokban”, hiszen a 2002 és 2010 közötti posztkommunista restauráció „Martonyi 1”-re és „Martonyi 2”-re osztja a „Martonyi-korszakot”. Ez fontos feladvánnyá teszi az „1” és a „2” közötti azonosságok és különbségek vizsgálatát is.

Mindenekelőtt azonban azt kell meghatározni, hogy mettől meddig is tartott a külpolitika Martonyi-korszaka? Ez ugyanis nem is olyan egyszerű, mint amilyennek elsőre tűnhet. Külügyminiszterként ugyanis 1998-tól irányította a külpolitikát. Közigazgatási államtitkárként azonban (előbb röviden a külgazdasági tárcánál, majd a Külügyminisztériumban) szintén óriási részesedése volt az 1990 és 1994 arculatformálásában.

A közvetlenül a rendszerváltást követő külpolitika lényegében két forrásból táplálkozott. Az egyik a szovjet uralommal szembeni ellenállás – méghozzá, úgy mondhatnánk: „profi”, tehát az egykor majd elkövetkező kormányzásra szakmailag is előre készülő ellenállás – öröksége volt, amit Antall József, illetve az általa a külügyi tárca élére állított Jeszenszky Géza testesített meg. Az ő zsenialitásuk többek között abban rejlett, hogy felismerték: ahhoz, hogy ezt az örökséget sikerrel kamatoztassák az ország javára,

szükség van igazgatási, így többek között külügyi igazgatási és külgazdasági tapasztalatra is. Ennek kell lennie a külpolitika második forrásának.

Olyan embert kellett találniuk, aki a külügyi igazgatási és külgazdasági tapasztalattal úgy rendelkezett a Kádár-korszakot épphogy csak maga mögött hagyó Magyarországon, hogy közben személyes értékrendje összeegyeztethető a szovjeteknek alárendelt külpolitika maradványain túllépni szándékozó stratégiával. Ezt találták meg Martonyi Jánosban. A hazafias célokkal: a függetlenség és a nemzeti összetartozás érdekében kamatoztatott külügyi igazgatási szakmai tapasztalatot.

Ennek a két forrásnak az együttműködése tette az Antall-korszak külpolitikáját kolosszális sikerré. Mert bár voltak a rendszerváltásnak különféle ellentmondásai, amelyeket politológusok és egyre inkább történészek sokat elemeznek és fognak még elemezni, a külpolitikai stratégiai célkitűzések azonban szinte csodaszáma menő mértékben teljesültek. Ez egyrészt a Varsói Szerződésből és a KGST-ből való kiszakadás volt (ami olyan jól sikerült, hogy ezek meg is szűntek a távozásunkkal), másrészt a nyugati gazdaságba és ez által a nyugati világ mindennapjaiba történő beilleszkedés volt.

Ez az, ami nem mehetett volna ilyen sikeresen végbe az Antall-korszak „Martonyi-komponense” nélkül.

1998-ban az volt – és máig is az – a kérdés, hogy mennyire tudjuk jól kamatoztatni azt az óriási történelmi sikert, amelyet a rendszerváltás külpolitikája hozott az ország számára. Ez képezte a feladványt a Martonyi-korszak számára.

A „Martonyi 1”-nek voltak ezen a téren látványos strukturális eredményei. Rögtön az elején a NATO-csatlakozás, vagy még pontosabban a NATO-ban egy elismert hely kivívása Magyarország számára. És amivel ez szorosan összefüggött: a konstruktív szerepvállalás a balkáni béke megteremtésében és a háború utáni balkáni világ stabilitásának és működőképességének megalapozásában. Tovább az EU-csatlakozás sikeres előkészítése.

Ezek a felszíni eredmények, amelyeket egykor majd valószínűleg nemcsak az emelt-szintű érettségien kell tudni magyar történelemből a „Martonyi1-ről”. Van viszont ennek a korszaknak egy mélyvonulata. Ez egyrészt a magyar diplomácia óriási tekintélye ebben a korszakban. Ha egy magyar diplomata – lényegében bárhol a világban, bármilyen rendezvényen – megszólalt, annak súlya volt.

Akkor a többi résztvevő abbahagyta a mobiltelefonozást, vagy visszatért a folyosóról. Mindenki számára egyértelmű volt ugyanis, hogy egy hatalmas sikertörténet képviselője fog valamit mondani, és ezért érdemes odafigyelni, mert hátha másnak is – különösen a nagy közönségnek: az európai és a transzatlanti közösségnek – csurran-csöppen valami ebből a sikertörténetből, ha hallgatnak a magyarok szavára.

A „Martonyi 1” mélységeinek a másik fő összetevőjét a gazdasági siker képezte: a nyugatra illeszkedés nagyon sikeres kihasználása. Természetesen ez nem ment volna a nagyon racionális hazai gazdaságpolitika nélkül, de nagyon fontos tényezőt képezett benne a magyar külpolitikának egyrészt a rendkívül kedvező megítélése, másrészt a konkrét kapcsolatteremtési erőfeszítései.

Ez az időszak az, amikor a nyugati beilleszkedés nemcsak egyensúlyt, hanem életszínvonalat is biztosított Magyarországnak (és nemcsak életszínvonalat, hanem egyensúlyt is) – és ez meglátszott azon is, hogy az elsöprő médiaellenszél ellenére 2002-ben kishíján sikerült megnyerni a választásokat.

Sajnos azonban csak kishíján, és ez a kishíja nagyon sokba került, mind gazdaságilag, mind külpolitikailag. A következő nyolc évben, 2002 és 2010 között gyakorlatilag elúsztak az első 12 év eredményei.

Bár a magyar diplomatákat ekkor is szerették nyugaton, de már egészen másért, mint korábban. A „Martonyi 1” alatt azért szerették a magyarokat, mert tekintélyük volt. Bár hatalmas igényei voltak a magyar diplomáciának, világos volt, hogy ezek megalapozottak és a szövetségeseinkkel közös sikerrel kecsegtettek. 2002 után viszont szinte pár nap leforgása alatt az vált világossá, hogy a magyar diplomata mindenre igent mond. Mindenhez alkalmazkodik. Csak tapsolják meg! S persze kinek ne érne meg egy tapsot, hogy kritikátlanul alkalmazkodjanak hozzá?

Az alkalmazkodásnak pedig súlyos ára lett: a gazdaság kimerült, összeomlott, és egy ilyen legyengített állapotban leledző ország nézett szembe a 2008-ban kirobbanó gazdasági világválsággal.

A külpolitika „Martonyi 2” korszakában az ebből a válságból történő kitörést kellett diplomáciailag menedzselni. Egy olyan helyzetet, amelybe Magyarország nem egy sikertörténetként, hanem Európa egyik legnehezebb helyzetű országaként érkezett meg.

És ami még nehezebbé tette ezt az időszakot: ekkoriban nem is egy sikeres nyugati világ részeként kellett ezzel a helyzettel szembenézni, hanem egy olyan Nyugat részeként, amelynek országai kivétel nélkül a 2008 utáni sebeiket nyalogatták.

Hozzá kell tenni az ő sebesüléseik kevésbé voltak súlyosnak, mint a magyaroké, mert ők náluk „csak” 2008 óta tartott a válság, minálunk pedig két évvel korábban, a híres őszi beszéd már mély válságról és azt övező hazudozásról tett leleplező vallomást. Arra azonban elég volt a nyugati országok nehéz helyzete, hogy 2010-ben ne egy olyan támogató közegként működjék a Nyugat, mint 1990-ben vagy 1998-ban.

És nemcsak támogató nem volt ez a közeg, hanem – saját érdekeit féltve és még az időközben bekövetkezett, súlyos ideológiai fertőzöttségek folytán is – kifejezetten nyomásgyakorló is volt és kifejezetten akadályozóan lépett fel a magyar válságkezelési törekvésekkel szemben.

Ebben a helyzetben került sor történelmünk első EU-elnökségére. A kívülállók szinte borítékolhatóan vélték ennek a katasztrófába fulladását. És mi lett? Siker siker hátán! Még amivel mi magunk is úgy számoltunk, hogy meg kell próbálni, de szinte biztosan nem fog sikerülni: a horvát csatlakozási tárgyalások lezárása – utolsó pillanatban azt is sikerült elérni. Szenzációs volt az egymást követő magyar és lengyel EU-elnökség együttműködése is, ami nem kismértékben a két nép történelmi barátságának a gyakorlati kamatoztatására épült.

Az EU-elnökség hatására az ország 2002 és 2010 között megtépzott külpolitikai tekintélye ismét helyreállt és magasra szökött. Hogy volt ez lehetséges? Úgy, hogy profi vezérek profi csapatot vezettek, akik a „Martonyi 2” korszak EU-s sikereinek rendkívül fontos részvényesei.

És nem is csak az EU-elnökség volt ennek a korszaknak az egyetlen külügyi sikere. Emlekezzünk például az energetikai függetlenség irányába tett lépésekre: a magyar-szlovák gázvezeték megépítésére vagy a MOL visszavásárlására. És a sikeres gazdasági válságmenedzselésre, amivel négy év alatt kitörtünk a 2010 előtti válsághelyzetből. Természetesen ez is az egész hazai politika közös teljesítménye volt – nem ment volna azonban egy nagyon jól célzott, nagyon jól szervezett és nagyon jól irányított külpolitika nélkül.

Miközben tehát a „Martonyi 1” korszak mérlege egy eleve jó helyzet nagyon sikeres kamatoztatása, aközben a „Martonyi 2” korszaké egy nagyon rossz helyzet nagyon sikeres kezelése. A kettő között a különbség a helyzet, az azonosság pedig a sikeresség.

Mit kívánhatnánk szebbet Martonyi János számára 80. születésnapjára, mint azt, hogy a magyar külpolitika a jövőben mindig ilyen sikeres legyen. Azaz nemcsak Jánost, hanem az ő politikai és szakmai örökségét is Isten éltesse.